

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:03.11.2021 ✓Accepted/Kabul:28.11.2021

DOI:10.30794/pausbed.1018248

Araştırma Makalesi/ Research Article

Dağdeviren, M. (2022). "Marsyas Vadisinde Bir Tümülüs "Mutaf Tepe ", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 50, Denizli, ss. 229-247.

MARSYAS VADİSİNDE BİR TÜMÜLÜS "MUTAF TEPE"*

Memduh DAĞDEVİREN**

Öz

Mutaf Tepe Tümülüsü, Aydın ili, Çine ilçesinde, Mutaf Tepe mevkinde bulunmaktadır. Tarihi süreç içerisinde Karia Bölgesi MÖ 7-6. yüzyılda Lydia hâkimiyetinde kalmıştır. MÖ 546 yılında Lydialıların Perslere yenilmesiyle birlikte Karia'da Pers dönemi başlamıştır. Karia Bölgesi'nin geneli incelendiğinde Pers ve Lydia etkisinin az olduğu görülmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan Mutaf Tepe Tümülüsü de İç Karia Bölgesi'nde Pers etkili Lydia mimari özellikleri gösteren önemli bir örnektir.

Çalışma kapsamında ele alınan Mutaf Tepe Tümülüsü 1996 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında tespit edilmiş ancak kapsamlı bir yayın halinde bilim çevreleriyle paylaşılmamıştır. Burada Mutaf Tepe Tümülüsü ayrıntılı ele alınmış Lydia ve Karia Bölgesi'ndeki tümülüsler ile karşılaştırılmıştır.

Yapının üst örtüsündeki beşik çatı, Lydia Bölgesi'ndeki tümülüslerde MÖ 6. yüzyıl sonundan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Üst örtüsü, duvar örgüleri, çift kanatlı kapısı ve "L" dönüşlü bloklarının benzerliklerinden dolayı Mutaf Tepe Tümülüsü'nün Lydia mimari etkileri taşıdığı gözlemlenmiş, tümülüsün MÖ 6.yüzyıl sonu MÖ 5. yüzyıl başına tarihlendirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Karia, Marsyas, Tümülüs, Alabanda, Mutaf Tepe, Taş giriş, Beşik Çatı.*

"MUTAF TEPE" A TUMULUS IN MARSYAS VALLEY

Abstract

Mutaf Tepe Tumulus is situated in the city of Aydın's Çine district in Mutaf Tepe Location. In the historical process, the Karia Region BC VII-VI. century, remained under the rule of Lydia. With the defeat of the Lydians to the Persians in 546 BC, the Persian period began in Caria. When the Caria Region is examined in general, it is seen that the Persian and Lydian influence is less. Mutaf Tepe Tumulus, which is the subject of the study, is an important example of Lydian architectural features with Persian influence in the Inner Caria Region.

Mutaf Tepe Tumulus, which is covered within the scope of the study, was first identified with the surveys carried out in 1996, but it was not shared with the scientific community as a comprehensive publication. Within the scope of the study, Mutaf Tepe Tumulus was compared with the tumuli in Lydia and Caria Region.

The gable roof on the upper cover of the building has been used in the tumuli in the Lydian Region since end of the 6th century BC. Mutaf Tepe Tumulus was observed to have Lydian architectural influences due to the similarities of the wall blocks, cover of the gable roof at the top, double-winged door and "L" rotating blocks, and it was proposed to date the tumulus at the end of the 6th century BC to the beginning of the 5th century BC.

Key Words: *Caria, Marsyas, Tumuli, Alabanda, Mutaf Tepe, Stone Beam, Gable Roof.*

*Bu çalışma Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Doktora programında, Prof. Dr. Asuman BALDIRAN danışmanlığında yürütülen "Muğla-Çine Sınırlarındaki Antik Dönem Mezar Örnekleri ve Ölü Gömme Gelenekleri" adlı Doktora Tezinden türetilmiştir. Çalışmalar sırasında yardımları nedeniyle Prof. Dr. Asuman BALDIRAN, Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT, Doç. Dr. Abuzer KIZIL, Doç. Dr. Aytekin BÜYÜKÖZER, Dr. Erdener PEHLİVAN, Arkeolog Mustafa ÇİMEN'e teşekkür ederim.

**Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Doktora Programı, KONYA.
e-posta: memduhdagdeviren@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-2917-1351>)

1. GİRİŞ

Karia Bölgesi'nde Menderes (Maiandros) başta olmak üzere, Çine Çayı (Marsyas), Akçay (Harpasos) gibi nehirlerin oluşturduğu ovalar bulunmaktadır. Bu ovalardan Çine Ovası, Çine Çayı'nın taşıdığı alüvyonlarla oluşmuştur¹. Günümüzde olduğu gibi antik dönemde de tarım ekonomisi açısından önem arz eden ovanın batısında Madran Dağı, güneyinde Gökbel Dağı bulunur. Bölgenin en erken buluntuları Çine-Sağlık Mahallesi sınırlarında bulunan Asarkaya-Kestanelik mevkisindeki, Latmos Dağı'ndakilerin benzerleri olan prehistorik kaya resimleridir². İç Karia Bölgesi'nde bulunan bu verimli toprakların etrafına, antik çağların önemli kentleri Alabanda, Alinda ve Gerga Kutsal Alanı kurulmuştur. Bu kentlerin *teritoriumunda* bulunan kırsal alanlarda yoğun mezar tiplerine rastlanmaktadır.

Mutaf Tepe Tümülüsü, Aydın ili, Çine ilçesi, Madran Dağı'nın batı yamaçlarındaki Mutaflar Mahallesi'nin doğusunda, Mutaf Tepe mevkisinde, Çine Çayı (Marsyas) vadisinin üzerinde bulunmaktadır³ (fig. 1). Alan 930 m rakımlı, çam ağaçları arasında, çeşitli yapı kalıntlarına rastlanılan küçük bir yerleşmedir⁴. Özellikle tepenin güneyinde, çeşitli yapı kalıntılarını görmek mümkündür. Kalıntıların bulunduğu alanda çatı kiremiti parçalarına rastlanmaktadır. Ayrıca tümülüsün 150 m güneydoğusunda ana kaya üzerine yapılmış, bir adet oygu tekne mezar (khamasorion) bulunmaktadır.

Araştırmaya konu olan tümülüs ilk defa A. Diler tarafından 1996 yılında gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında tespit edilerek yapı kısaca tanımlanmıştır⁵.

N. Atik ve Z. Koçel Erdem tarafından 2004 yılında TÜBA Kültür Envanteri dergisinde ise A. Diler'e atıfta bulunularak lokalizasyonu verilmiştir⁶.

O. Henry, 2005 yılında tamamladığı "Tombes De Carie" adlı doktora tezinde mezarın izole bir alandaki varlığını, Karia Bölgesi'ndeki diğer tümülüslerle karşılaştırarak anlatmıştır. Ayrıca yuvarlak dış duvarları ve çatı kirişlerinden bahsetmiş, yine A. Diler'in yazdıklarına bağlı kalarak Karia'daki diğer mezarlarla kıyaslamıştır⁷. Ancak tüm bu çalışmalarda Mutaf Tepe Tümülüsü'nün yuvarlak duvarının detayları, mezar odası ve *dromosunun* mimarisi, ölü gömme biçimleri, yapının kirişlerle desteklenen üst örtüsü ile üst örtüyü koruma amaçlı yapılan mezarın en özgün özelliği olan beşik çatıdan hiç bahsedilmemiştir. Bu nedenle yapılan çalışmayla, bu tümülüs detaylı bir şekilde incelenmeye karar verilmiştir.

1.1. MALZEME

Tümülüsün inşasında, bölgede sık rastlanan sarı, beyaz ve siyah damarlı gnays kayaç bloklar kullanılmıştır. Sağlam yapısıyla dikkat çeken gnays kayaçlar dörtgen şekilli kesilmiş, yüzeyleri ince yonulu işlenmiştir. Bloklar taş ocağında kesildikten sonra inşaat alanına getirilip, burada duvarın yapısına göre şekillendirilmiştir. *Dromos* ve mezar odasından kaçak kazılar ile çıkartılan taş yerlerinden, duvar bloklarının arka taraflarının düzensiz olduğu görülebilmektedir. Mezarın blokları üzerindeki işçiliklerden çekiç, keski ve mekanik delici aletlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2. TANIM

Tümülüs, Mutaf Tepe'nin kuzey ucunda, yer seviyesinden yaklaşık 2 m yükseklikte, girişi güneyde olup, kuzeybatı-güneydoğu yönlü inşa edilmiştir (fig. 2). Ormanlık alanda bulunan yapı, bitki köklerinin etkisiyle hem doğal hem de mezar soyguncularının tahribatına maruz kalmıştır⁸. Yapının girişte üç, doğu tarafta beş sırası korunmuş duvar kalıntılarına göre dıştan yuvarlak *krepis* duvarı ile çevrelendiği anlaşılmaktadır⁹. Girişi güneyde olan tümülüsün, kuzeye bakan arka bölümlerinde kaçak kazılar ve maden arama çalışmaları nedeniyle 10 m çapındaki yuvarlak duvar tahrip edilmesine rağmen kısmen izlenebilmektedir¹⁰. Yapının yuvarlak *krepis* duvarlarının giriş bölümünün üstünden üç sırası görülmesine karşın doğu tarafta *in-situ* beş blok sırası tespit edilmiştir. Bu bloklar zeminden itibaren 0,46-0,37-0,33-0,28-0,15 m toplamda 1,60 m yüksekliktedir. En üstteki

¹ Marsyas Çayı'nın adı antik kaynaklarda da geçmektedir. Herodotos İonia ayaklanması sırasında Perslerle savaşın Marsyas Çayı kıyılarında yapıldığını belirtir (Herodotos V, 117).

² Bu alan Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23.07.2014 tarih ve 2945 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

³ Tümülüs 37°35'54.26" kuzey – 28°7'18.39" doğu koordinatlarındadır.

⁴ Atik-Koçel, 2004: 47. İç Karia envanter çalışmalarında ören yeri olduğunu belirtmektedir. Ancak alan bir ören yerinden çok küçük bir köy yerleşmesi olmalıdır.

⁵ Diler, 1998: 412. Söz konusu arazi çalışmasına katılmama olarak sağladığı için Prof. Dr. Adnan Diler'e teşekkürlerimi sunarım.

⁶ Atik-Koçel: 2004: 46.

⁷ Henry, 2005: 87.

⁸ Mezar, 1996 yılında ilk tespit edildiğinde etrafı tamamen çam ağaçları ile çevrili iken 2021 yılında etrafındaki çam ağaçları tamamen kesilmiş, kuzey tarafından maden alınmış, oldukça tahrip edilmiştir.

⁹ "A. Diler mezarın Belevi Mezar Anıtı ve Hierapolis Kurganları gibi dıştan yuvarlak tasarlı olduğunu belirtmekte ve bu yuvarlak formu oluşturan duvar örgü tekniğinden dolayı gömütü MÖ 4.yüzyıla tarihlemektedir" (Diler, 1998: 412).

¹⁰ Yuvarlak tümülüsler; Termera ve Pedesa'da görülmektedir. Pedesa tümülüsleri ile ilgili bkz. (Gümüş, 2013).

0,15 m yükseklikteki blok 0,10 m dışa çıkıntılıdır. Saçak şeklinde tasarlanmış bu blok ile *krepis* duvarını yağışlara karşı korumak ve yapıya anıtsal bir görünüm kazandırmak hedeflenmiştir. Pedesa *teritoriumunda* bulunan MÖ 6. yüzyıla tarihlendirilen Gebe Kilise olarak bilinen yuvarlak tümülüste de son blok çıkıntılı yapılmıştır¹¹.

Krepis duvarının giriş bölümünde üç sırası görülmesine karşın¹² doğu taraftaki beş blok sırası, giriş bölümünde iki duvar bloğunun tahribata uğradığını, *krepis* duvarının mezarın inşasında beş blok dizilimli 1,60 m yükseklikte yapıldığını kanıtlamaktadır (fig. 3). Yine girişin batısındaki üçüncü sıra blok diziliminin üstünde *in-situ* olarak tespit edilen 0,43 m yükseklikte, 0,20 m kalınlıkta dikine atılmış bir atkı taşı bulunmaktadır. Günümüzde tek başına duran bu taş, mezarın inşasında girişin üzerindeki dördüncü blok sırasında uzun taşların arasında olmalıydı. Olasılıkla dördüncü blok sırası mezarın girişindeki çatı katı şeklinde düzenlenen bölümü kapatmaktaydı. Bu bölümün önünün kapatılması, burada oluşan alanın herhangi bir işlevi olmadığını yalnızca üst örtüsünde oluşacak basıncı azaltmak için yapıldığını ispatlamaktadır.

Mezar girişinde, *dromosun* kapı aralığındaki lento taşının üzerindeki blok sırası 0,20 m dışa doğru çıkıntılı yapılmıştır. Blok çıkıntıları batı tarafa doğru izlendiğinde lento üstündeki blok sırasının çıkıntılı devam ettiği, üstüne gelen blok dizilimde *krepis* duvarının çapını 0,20 m daraltıp, basamaklandığı tespit edilmiştir. Duvarı basamaklandırılan bu tasarım girişin doğu tarafında yoktur. Çıkıntılı tasarım *dromosun* kapı aralığını yağışlara karşı korumakta, girişe estetik bir görünüm kazandırmakta ve duvarın çapını 0,20 m daraltmaktadır.

Mezar girişi, söveler ve lento taşına açılan 0,09 m yükseklikte 0,13 m kalınlıktaki yuvalardan dolayı tek parça blok taşla kapatılmış olmalıdır. Tümülüs altı mezar, plan olarak *dromos* ve mezar odası olmak üzere toplamda 5,45 m uzunluğunda iki bölümden oluşmaktadır (fig. 4).

2.1. DROMOS

Tümülüsün güneydeki giriş kapı açıklığı her iki kapı sövelerinden itibaren 1,20 m'dir. *Dromos* içten 1,90 m uzunlukta, 1,55 m genişliktedir. Yükseklik, zemindeki toprak ve taş parçalarından dolayı ölçülememektedir. Bu bölümünün yan duvarları dörtgen, özenle kesilmiş, *rektogonal* taş bloklarla *isodom* örgü tekniği ile yapılmış olup, blok yükseklikleri tavan bölümüne doğru yer yer değişmektedir. *Dromosun* doğu duvarında, üç sıra görülen tek parça 2,05 m uzunlukta bloklar kullanılmıştır (fig. 5). Bu blokların yükseklikleri doğu duvarda görülebilen zemin seviyesinden itibaren (...) ¹³0,40 m - 0,30 m - 26 m'dir. Batı duvarda ise (...)0,35 m - 0,30 m - 0,30 m yükseklikte daha kısa ve kalın bloklar kullanılmıştır (fig. 6). *Dromosun* doğu ve batı üst blokları "L" dönüşlü kesilmiş, kısa dönüşler 0,16 m uzunlukta kapı sövesi olarak işlevlendirilmiştir. Duvar bloklarının kalınlıkları 0,44 m'dir¹⁴. Duvarlarda kullanılan taş blokların arka yüzeylerinde işçilik, ön yüzlerdeki gibi özenli değildir.

Dromosta doğu-batı yönünde yapılmış, 1,70 m uzunlukta, 0,56 m yükseklikte iki adet taş kiriş vardır. Bunların arasına yan duvarlar üstüne 0,57 m yükseklikte dikine kesilmiş bloklar yerleştirilerek kirişler kilitlenmiştir. Bu kirişlerden ilki *dromos* girişinde 0,70 m genişliğinde hem lento hem de kiriş olarak kullanılmıştır. İki kiriş arası 0,42 m, ortadaki kirişin genişliği ise 0,56 m'dir. Kiriş araları üstten tek parça, kayrak, blok taşlarla kapatılmıştır (fig. 7).

Dromostan mezar odasına iki kademeli bir geçiş vardır. *Dromosa* bakan kapı açıklığı 1,06 m iken mezar odasına bakan kapı açıklığı her iki taraftan 0,10 m genişletilerek 1,26 m olarak tasarlanmıştır. *Dromos* tarafında 0,10 m çıkıntılı 0,27 m kalınlıkta söveler yapılmıştır. Bu sövelerden doğu taraftakinin üst bölümünde oldukça tahrip olmuş bir profil bulunmaktadır. 0,27 m kalınlıktaki bu söve bölümünden sonra kapının yapıldığı her iki tarafa doğru 0,10 m genişleyen toplamda kapı açıklığını 1,26 m'ye çıkaran 0,56 m kalınlıkta bir alan kalmaktadır. Bu alanın *dromos* tarafındaki sövelerle birleştiği lento köşelerinde iki adet 0,10 m çapında mil yuvası bulunmaktadır (fig. 8). Taban seviyesinde toprak dolgu olduğundan mil yuvaları tespit edilememiştir. Ancak benzer örneklerden hareketle üst mil yuvalarının karşılarında alt mil yuvaları da olmalıdır. Düzgün yuvarlak şekilli bu oyukların yapılmasında muhtemelen mekanik deliciler kullanılmıştır. Bu yuvalar mezar odasına açılan iki kanatlı kolay açılıp kapanabilen taş ya da mermer bir kapıya ait olmalıdır. Olasılıkla gnaystan yapılan bu kapı 0,56 m kalınlıktaki mezar odasına açılan alanda hareket etmektedir¹⁵. İki kanatlı kapının örnekleri Lydia Selçikler ve Bekçitepe tümülüslerinde¹⁶

¹¹ Diler, 2011: 332. Söz konusu tümülüsün yuvarlak duvarları Mutaf Tepe ile benzerdir.

¹² Giriş bölümünün üst duvarının ilk sırasını oluşturan 0,58 m yükseklikteki lento bloğu ile birlikte 0,35 ve 0,43 m yükseklikteki üç sıra blokla yapılan duvar toplam 1,35 m yüksekliktedir. Bu bloklardan bazılarının uzunlukları 1,00 - 2,35 m'ye kadar ulaşmaktadır.

¹³ Toprak dolgudan dolayı net yükseklik tespit edilememiştir ancak diğer bloklardan yüksektir.

¹⁴ Batı duvarın kısa bir taş bloğu parçalanmıştır. Bu bloğun yerinden duvar kalınlığı ve duvarların arka taraf işçilikleri hakkında bilgi edinilmektedir.

¹⁵ 0,56 m'lik alandan hareketle kapının bir kanadının 0,56 m genişlikte olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁶ Dinç, 1993: 38, Kat. No. 24.

Karia Bölgesi'nde ise Mylasa Orta Okulu avlusundaki mezar¹⁷ ile Alabanda Klasik Devir Mezarı'nda da görülmektedir (fig. 9).

2.2. MEZAR ODASI

Mezar odası içten 2,72 X 2,80 m ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen formudur. Mezar odasının kuzey duvardaki lahit üst seviyesinden yüksekliği 1,76 m'dir¹⁸. Kuzey duvarda, kuzey kenarı duvarın blokları içinde bulunan zemindeki molozlardan dolayı ölçülebilen yüksekliği 0,62 m olan ana kayaya oyulmuş bir lahit bulunmaktadır (fig. 10). Lahdin genişliği 1,06 m'dir. Lahdin kuzey kenarı, duvarın birinci blok sırasını oluşturmaktadır. Sonraki blokların yüksekliği sırasıyla 0,50 m- 0,47- 0,33 m şeklinde devam etmektedir. Mezar odasının diğer duvarlarındaki blok yükseklikleri kuzey duvardakilerle aynıdır. Kuzey duvarda kare formulu 0,30 m uzunlukta 0,50 m yükseklikte iki duvar bloğunun parçalanması ile oluşmuş iki adet blok boşluğu vardır. Lahdin üstüne gelen ikinci blok sırasındaki boşluktan duvar kalınlığının 0,54 m olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Boş bloğun batı tarafında, bloğun birleşme yerinde duvar bloklarını sağlam yapmak için çapraz kesim uygulanmıştır.

Doğu duvar sondan bir önceki blok sırası üzerinde 0,50 m uzunlukta, 0,15 m genişlikte, 0,06 m derinlikte bir tarafı oval olarak bırakılmış bir niş bulunmaktadır. Bu niş geçme bir levhanın yeri olarak tasarlanmış olmalıdır (fig. 11).

Mezar odasının yan duvarlarındaki işçilik oldukça dikkat çekicidir. Duvar örgülerinde zemin seviyesinde daha yüksek iki taş blok kullanılmışken üst blokların yükseklikleri daha azdır. Bu uygulamanın örnekleri Pers mimarisinde de görülür¹⁹. Zemin seviyesindeki ilk sıra blokların yüksek yapılmalarıyla mezarın duvarlarında ve üst örtüsünde oluşacak yükün daha rahat taşınması hedeflenmiştir. Duvarlar düzgün işlenmiş, yüzeyleri özenle kesilmiş dikdörtgen uzun sıra taşı ve kısa ara taş dizilimli örülmüştür. Duvarlardaki sıra taşların uzunlukları 1,02 m'den 1,82 m'ye kadar çıkabilmekte iken uzun taşların arasına konan kısa taşlar 0,16 m uzunlukta tüm bloklarda standart ölçüdedir. Dörtgen duvar blokların uzunlukları köşelere gelen bölümlerde daha kısa iken diğer bloklar daha uzundur. Uzun bloklar sarı damarlı gnays, kısa ara taşlar ise siyah damarlı gnays çeşidi olan *hornblend* ile yapılmıştır²⁰.

Dromosa geçişte kapı aralığının sağında dikine ve yatay kullanılan blok taşlar bulunmaktadır. Burada 1,16 m uzunluğunda, genişliği üst tarafta 0,23 m, zemine doğru 0,26 m'ye ulaşan dikine konmuş tek parça blok, kademelendirilerek yontulmuş hem 0,28 m kalınlıkta kapı sövesini hem de 0,56 m kalınlıkta kapı kanat alanını oluşturmaktadır. Bu blok dış tarafa doğru çapraz kesilmiştir. Bloğu destekleyen taşlarda, tersine çapraz kesilerek bir tür kilitleme tekniği uygulanmıştır (fig. 12).

Duvar örgüleri; dikdörtgen şekilli, yüzeyleri perdahlanmış uzun bloklarla, *isodom* örgü tekniği ile yapılmıştır²¹.

Mezar odasının batı duvarındaki ilk blok, sanduka kapak yeri olarak 0,07 m dışa çıkıntılı bırakılmış 0,50 m yükseklikte hem duvarın ilk bloğu hem de ölü yatağı sandukasının batı kenarı olarak işlevlendirilmiştir (fig. 13). Bu bloğun karşısındaki korkuluk plakası parçalanmış ancak dikine konan korkuluk plakasının yuvaları kuzey duvardaki lahdin üzerine oyulmuştur. Ölü yatağı plakasının genişliği 0,70 m, uzunluğu 1,70 m'dir. Kuzey sanduka üzerindeki plaka yerleri, 0,10 m genişlikte 0,08 m derinliktedir. Ölü yatağının alt yüzeyini oluşturan 0,10 m kalınlıkta, ölü yatağı olarak işlevlendirilmiş plaka, yarısı tahrip edilmiş şekilde *in-situ* olarak bulunmaktadır. Ölü yatağı plakası duvar bloklarının arasına yerleştirilmiştir. Bu uygulamadan gerek lahdin gerekse ölü yatağının mezarın duvarları ile aynı zamanda inşa edildiği bilgisine ulaşılmaktadır. Bu plaka mezar soyguncuları tarafından kırılmış ve altında toprak dolgu olduğundan plaka yüksekliği tespit edilememektedir (fig. 14). Ölü yatağının yüksekte yapılması Karia'da bilinen ölü gömme geleneklerindedir²². Mezar odasında toplam iki adet *inhümasyon* gömü bulunmaktadır. Mezarın doğu tarafı tamamen toprak altında olduğundan gömü hakkında bilgi edinilememektedir ancak benzer örneklerden dolayı burada da bir plaka tekne gömü daha olmalıdır²³. Bu plaka tekne ile mezar en az üç birey için tasarlanmıştır, diyebiliriz.

¹⁷ Akarca, 1952. Kapılardaki mil sistemi ahşap mimarinin taş üzerinde uygulanışının bir örneğidir.

¹⁸ Lahdin zemin seviyesinde toprak ve moloz dolgular olduğundan yüksekliği net alınamamakla birlikte yüzeydeki yüksekliği 0,62 m olup lahitle birlikte mezar odasının yüksekliği 2,38 m'dir.

¹⁹ Pers Kralı Kyros'un Pasargadae'deki mezarının duvarlarında uzun taş bloklar kullanılmıştır. Alt bloklar diğerlerine nazaran daha yüksektir. Bu yapıların yapımında Lydia ve İonia'dan da taş ustalarının getirildiği bilinmektedir (Stronach, 2013: 59).

²⁰ Kısa ara taşların daha sert bir gnays çeşidi olan *hornblend*le yapılmasıyla yapının duvarlarının sağlamlştırılması hedeflenmiştir.

²¹ Whicherley, 1993: 43. İso-domik duvar sisteminin MÖ 5. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başladığını belirtiyor.

²² Sandukanın yüksekte yapılması ile ilgili Mylasa ve çevresindeki mezarlar için bkz. Kızıl, 2012: 389. Çine çevresinden Alabanda Klasik Devir Mezarı, Alabanda Kırısındaki Oda Mezarında aynı gömü geleneği vardır.

²³ Mezar temizlendiğinde bu konuda kesin bilgilere ulaşılabacaktır.

Mezar odasının düz dam üst örtüsü, Karia Bölgesi'nde yaygın kullanılan doğu-batı doğrultusunda atılan iki adet taş kiriş ile desteklenmiştir. Kirişlerinin yükseklikleri 0,63 m, kiriş aralarında ise 0,58 m'lik açıklıklar vardır. Bu açıklıklara yan duvarlar üzerinde 0,58 m genişliğindeki kare taş bloklar yerleştirilerek, taş kirişler kilitlenmiştir. İki kiriş arasındaki açıklıklar 0,56 m üst derinlikten sonra, kirişler üzerinde birleşen kayrak blok taşlarla kapatılmıştır (fig. 15).

2.3. ÜST YAPI

Üst örtü, doğu-batı doğrultusunda atılan kirişlerin üzerine tek parça kayrak blokların kapatılmasıyla düz dam şeklinde tasarlanmıştır. Kayrak ince bloklar kirişlerin üzerinde birleştirilmiştir. Yapının kirişleri ve kayrak üst örtü blokları ince yonulu, özenli işçiliği ile ahşap mimariye öykünerek yapılmıştır.

Tümülüs ön tarafta üç, batı tarafta beş blok sırası *in situ* olan, uzun sıra taş ve kısa atkı taş dizimli yapılan 10 m çapında daire formulu *krepis* duvarı ile çevrelenmiştir. Mezarın yan duvarlarının üzerine oturtulan beşik çatı şeklinde yapılan çatı katı formulu bir kısım bulunmaktadır. Bu bölümün girişindeki taşlar 0,32 m genişlikte, yüzeyden görülebilen uzunluğu 0,70 m²⁴, iç taraf kalınlıkları ise 0,86 m olan "Λ" şeklinde, iki taşın birbirine yaklaşık 50 derecelik açıyla çapraz kesilip, çatılmasıyla oluşturulmuş, ayrı bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır (fig.16). Burada kullanılan taş bloklar daha özensiz, kaba yonuludur. Bloklar üzerinde çekiç ve keski izleri görülmektedir. Bu alan, tümülüs altı mezar ile aynı uzunluktadır. Ön taraftan bakıldığında alanın, yedi adet karşılıklı çatılmış taşlarla beşik çatı şeklinde sürdürülmüş olduğu, arka tarafında da aynı formulu iki taşın çatılmasıyla sonlandırıldığı görülmektedir (fig. 17). Bu bölüm, mezarın çatısını korumak, düz dam biçimli üst örtüsüne, toprağın oluşturabileceği basıncı azaltmak için çatı katı şeklinde düzenlenmiştir. Mekânın girişi çok dar olduğu için, girilip ölçüsü alınamamaktadır. Birbirine çatılan yedi blokla yapılan beşik çatı, çapraz kesimle²⁵ birbirlerine çatılarak dayanıklılık hedeflenmiştir (fig. 18). Alanın sonlandığı yer, arkada yapılan kaçak kazı ile ortaya çıkarılmıştır. Bu bölümdeki beşik çatının deformasyonunu daha fazladır (fig. 19).

3. MEZAR ÇEVRESİNDEKİ DÜZENLEMELER

Tümülüs girişinin karşısında büyük ana kayalar bulunmaktadır. Ana kayalar üzerinde çeşitli düzenlemeler yapıldığı gözlemlenmiştir. Özellikle ana kayalardan birinin mezara bakan kuzey tarafında oval, büyük niş şeklinde yontulmuş bir alan vardır. Bu kayanın hemen batısındaki diğer ana kayanın güney cephesinde ise gelişi güzel yapılmış adak nişi işlevi olması muhtemel oyuklar bulunmaktadır. Kayanın güney cephesine açılan nişlerin arasına iki adet, kayanın altının yontulmasıyla oluşturulmuş, bağlama yerleri olarak yapıldığını düşündüğümüz içinden ip geçebilecek şekilde tasarlanmış, günümüze kadar sağlam kalabilmiş halkalar görülmektedir. Buradaki nişler ve halkalar ölü gömme gelenekleriyle bağlantılı adak eşyalarını koymak veya asmak için tasarlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu kayalıklar, ölü kültü ile ilgili mezar ziyaret yeri veya tören alanı olarak tasarlanmış olmalıdır.

4. DEĞERLENDİRME

Tümülüsün etrafını çeviren yuvarlak *krepis* duvarlarında ve *dromosun* doğu duvarında uzunlukları 2,05 m'ye kadar ulaşan uzun taşlar kullanılmıştır. Ayrıca *dromosun* ve mezar odasının duvarlarındaki blokların yükseklikleri zemin seviyesinde daha fazla iken tavana doğru azalmaktadır²⁶. Uzun taşların zemin seviyesinde daha yüksek kullanımı Pers sanatında Pasargadae'deki Kyros'un mezarında²⁷, Mylasa'daki Hekatomnos mezarında da görülmektedir. Bu tasarımın Lydia Tümülüsleri'nde de örnekleri bulunmaktadır. Bekçi Tepe Tümülüsü'nün sundurması ve mezar odasının blok uzunlukları 1,19-2,06 m arasındadır. Bunların ilk iki sıra blok yükseklikleri 0,75 m iken üçüncü bloklarda bu yükseklikler 0,59 m olarak tespit edilmiştir. Yine Bekçitepe mezar odasında görülen "L" şeklinde kesilmiş hem yan blok hem de söve olarak işlevlendirilen uygulamalar Mutaf Tepe Tümülüsü'nün *dromosun*da da bulunmaktadır. Bekçitepe Tümülüsü kline ayaklarına göre MÖ 530-500'e tarihlendirilmiştir. Yine MÖ 550-525'e tarihlendirilen Harta Abidintepe Tümülüsü'nde "L" dönüşler ve ilk bloklar daha yüksek yapılmıştır. İkiztepe Tümülüsü'nün ilk iki bloğu 0,76 m iken diğer bloklar 0,35 m'dir²⁸. Zemin kodunda yüksek taşların kullanılmasıyla üst yapının ağırlığının daha kolay taşınması hedeflenmiştir.

²⁴ Yüzeyden 0.70 m ölçülmesine karşın, içeriye doğru dikkatlice bakıldığında taşların uzunluğunun 1.00 m fazla oldukları *dromosun* yan duvarlarına oturtuldukları görülmektedir.

²⁵ Günümüzde birleşme yerlerinde, çatılan taşların basınçlarından kaynaklı deformasyona uğramıştır.

²⁶ *Dromosun* doğu duvarındaki 2,05 m uzunluktaki alt blok yüksekliği 0,40 m sonraki blokların yükseklikleri 0,30 m'dir. Mezar odasının tüm duvarlarındaki duvar blok yükseklikleri aynı olup zemin kodundan itibaren yükseklikler 0,50-0,50-0,38-0,33 m'dir.

²⁷ Bu yapının MÖ 530'da Büyük Kyros'un ölümünden sonra yapıldığı, yapımında Lydia ve İonia'dan da taş ustalarının getirildiği bilinmektedir (Stronach, 2013: 59).

²⁸ Dinç, 1993: 210.

Mutaf Tepe Tümülüsü'ndeki taş kirişler, ahşap işçiliğın taklidi olarak yapılmış, Karia'da oldukça yaygın bir uygulamadır²⁹ ve Karia Bölgesi'ne ait bir kullanımdır. Düz dam üst örtüyü destekleyen kirişler Karia'da; MÖ 6. yüzyıla tarihlenen Beçin anıt mezardan, MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Mylasa Yer Altı Oda Mezarı'na kadar şimdilik bilinen toplamda yirmi iki adet mezarda uygulanmıştır³⁰. MÖ 6. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan taş kirişler MÖ 4. yüzyılda zirveye ulaşmış, MÖ 3. yüzyıldan itibaren yerini beşik tonozla bırakmıştır³¹.

Çatıyı destekleyen taş kirişlerin üzerine yassı taşlarla oluşturulan düz dam çatı, onun üstüne de beşik çatı yapma geleneğinin benzer uygulamaları; İç Karia'da Kavaklı Sultanlar Tepesi, Lale Tepe, Altıntaş, Alamut Maltepe ve Harpasa Asarlık Tepe tümülüslerinde de söz konusudur. Akçay (Harpasos) vadisindeki bu tümülüslerde beşik çatı, *dromosun* bittiği yerden başlayıp, mezar odasının arka duvarına kadar sürmektedir³². Ancak Mutaf Tepe Tümülüsü'ndeki beşik çatı *dromosun* başlangıcından mezar odasının sonlandığı kuzey duvara kadar devam etmektedir. Duvar örgülerinde kullanılan düzgün taş işçiliğini ve düz zemin üzerine yapılan beşik çatı üst örtü uygulamasını, Lydia Tümülüsleri'nden İkiştepe³³, Selçikler T1³⁴, Bekçitepe³⁵ ve Hacıoğlan³⁶ tümülüslerinde³⁷ de görüyoruz³⁸ (fig. 20). Beşik çatı sistemi Lydia ve Kuzey Karia dışında Elmalı Kızılbel ve Karaburun tümülüslerinde³⁹, ayrıca Pasargadae'deki Kyros'un Mezar Anıtı'nda⁴⁰ ve Sardes'deki Piramit Mezarı'da⁴¹ da görülmektedir. Özellikle Selçikler T1 olarak adlandırılan mezarda düz dam mezar örtüsü üzerine yapılan beşik çatı, Mutaf Tepe mezarıyla oldukça benzerlikler taşımaktadır. R. Dinç Lydia tümülüslerinde görülen beşik çatı üst örtülerini semerdam üst örtü olarak nitelendirmiştir⁴². Ancak bilindiği üzere semerdam çatıda merkezde birleşen kenarlar daha ovaldir, beşik çatıda ise dik inmektedir. Bundan dolayı bu üst örtü sistemini beşik çatı olarak isimlendirmek daha doğru bir tanım olacaktır.

Karia Bölgesi'nde ise Uşak tümülüslerindeki benzer mimari özellikler, Kuzey Karia Akçay (Harpasos) vadisindeki tümülüslerde karşımıza çıkmaktadır. Harpasos tümülüslerinde Lydia tümülüs geleneğinden farklı olarak çatı kiriş uygulaması vardır. Harpasa Asarlık Tepe Tümülüsü, Lydia tümülüslerine benzer özelliklerinden dolayı MÖ 6. yüzyıl sonu MÖ 5. yüzyıl başına tarihlendirilmiştir⁴³. Harpasa tümülüslerinde hem üçgen şekilli beşik çatı hem de çatı kiriş uygulaması birlikte bulunur. Bu özellikleriyle çalışma konumuz olan Mutaf Tepe Tümülüsü, Harpasa Asarlık Tepe Tümülüsü ile benzerlikler taşır.

Lydia mezar mimarisi geleneğinin izlerini Mutaf Tepe Tümülüsü'nde, üçgen şekilli beşik çatı uygulamasında görmek mümkündür. Ancak tavan kiriş uygulaması Lydia tümülüslerinde yoktur. Bu uygulamanın Karia Bölgesi'ndeki mezarlarda yaygın kullanıldığından yukarıda bahsetmiştik.

Mutaf Tepe Tümülüsü'nde batı duvar blokları arasına yerleştirilen Karia'da oldukça yaygın olan ölü yatağı plakası ve kuzey duvarındaki ana kayaya oyularak yapılan lahit ile aynı mezar odasında iki farklı *inhümasyon* gömü tipi bulunur. Ana kayaya oyularak yapılmış lahit ve ölü yataklarının birlikte kullanımı, Harpasos Vadisi'ndeki tümülüslerden Altıntaş Köyü Asar mevkisindeki tümülüste de vardır⁴⁴. İlk bakışta mezarın mimarisindeki bu gömü çeşitliliği, mezarın farklı zamanlarda kullanılmış olabileceğini düşündürse de gerek ölü yatağı plakasının bloklar arasında olması gerekse lahadin kuzey duvar içine girintili yapılması, bunların mezarın ilk inşasında yapılmış olduğunu kanıtlamaktadır.

İçyapıdaki *isodom rektogonal* örgü tekniği ile yapılmış duvarlar, çatı kiriş uygulamaları Karia'daki benzerlerinden, özellikle Harpasa tümülüslerinde MÖ 6. yüzyıla kadar tarihlendirilmektedir⁴⁵. Mutaf Tepe

²⁹ Çatı kiriş sisteminin uygulandığı tümülüsler için bkz. Fellows, 1852: 464; Newton, 1865: 62–63; Lebas-Reinach, 1888; Paton-Myres, 1896: 259-263; Paton, 1900: 66–67; Edhem Bey, 1906: 407–422; Akarca, 1952; Akarca, 1971; Kızıl, 1996; Kızıl, 2009; Henry, 2009: 135–137; Henry, 2010: 47; Karlsson, 2010; Diler, 1997: 412; Varkıvaç, 1995; Henry, 2013.

³⁰ Henry, 2016: 432.

³¹ Henry, 2010: 19.

³² Çörtük, 2007: 43.

³³ Uşak ili Güre ilçesi yakınlarındadır.

³⁴ Uşak İli Sivaslı ilçesi yakınlarındadır.

³⁵ Nayır, 1982: 199; McLouchlin, 1985: 261-265; Dinç, 1993: Kat. No. 24.

³⁶ Dinç, 1993: Kat. No. 36, Çörtük, 2007: 44.

³⁷ Bu uygulama Lydia mimarisinde sadece bu bölgede kullanılmıştır. Henry, 2016: 431-433.

³⁸ Üçgen üst örtü Lydia tümülüslerinde görülmektedir. İki Tepe Tümülüsü, (Uşak, Güre) ve Selçikler (Uşak, Sivaslı), İzmirligil, 1975; Tezcan, 1979; Akbıykoğlu, 1995.

³⁹ Mellink, 1983: 171; Çörtük, 2007: 44.

⁴⁰ Nylander, 1965: 51; Nylander, 1970: Res.31a; Çörtük, 2007: 44.

⁴¹ Günümüzde yalnızca basamakları sağlam olarak görülebilen Sardes'teki Piramidal Mezarın çatısı C. Ratte tarafından çizilen tahmini rekonstrüksiyonunda beşik çatılı olarak gösterilmektedir. Çörtük, 2007: 44.

⁴² Dinç, 1993: 213.

⁴³ Henry, 2005: 156.

⁴⁴ Çörtük, 2007: 43.

⁴⁵ Henry, 2016: 432. Henry, Beçin Oda Mezarını MÖ 6. yüzyıla tarihlemektedir.

Tümülüsü'ndeki tavan bloklarını destekleyen giriş uygulamaları Harpasa'daki tümülüslerle aynı mimari kaygıyla, ahşap işçiliğin taşa yansıtılmış örnekleridir.

Tümülüsü çevreleyen yuvarlak *krepis* duvarla, beşik çatı sağlamlaştırılmıştır. Yuvarlak *krepis* duvar geleneğinin ilk örnekleri Erken Demir Çağ'dan Trakya dolmenleri⁴⁶, Tunç Çağ'dan Etrüsk Mezarlarıdır. Ayrıca MÖ 2.-1. yüzyıllara tarihlenen Hierapolis'teki *Hierapolitan* mezarları, Pedesa Tümülüsleri, İonya Bölgesi'nde Kuştur Tümülüsü'nde de uygulanmıştır. *Krepis* duvarlı örnekler Batı Anadolu'da MÖ 8-7. yüzyıllardan itibaren bilinmektedir⁴⁷. Bu gelenek MS 2. yüzyılda Roma'nın kuzey ve kuzeybatı eyaletlerinde tekrar moda olmuştur⁴⁸.

Bu mezar tipine son araştırmalarda İç Karia'daki üç örnek eklenmiştir⁴⁹. Karia Bölgesi'nde bu geleneğin erken uygulamaları Pedesa tümülüslerinde görülmektedir. Özellikle Pedesa'daki Gebe Kilise olarak adlandırılan tümülüsün yuvarlak *krepis* duvarı ve duvarın üst bloğundaki saçak kısmı Mutaf Tepe Tümülüsü'nün doğu taraftaki beş sıra *in situ* duvar örgüsünün son bloğunda da bulunmaktadır. Gebe Kilise buluntu kaynaklı MÖ 6. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir⁵⁰.

Yuvarlak *krepis* duvarlarında özellikle doğu taraftaki *in situ* beş sıra duvar bloklarının kenarlarının hafif eğimli yapılması antik dönemde yaygın olup, blokların yerleştirilmesi sırasında sivri kenarlarının kırılmasını önlemeye yönelik bir uygulamadır. Bu uygulamanın erken örneklerine Sardes Karnıyarıktepe Tümülüsü *krepis* duvarı⁵¹ ve Ephesos Artemis Tapınağı-D evresine ait sella duvarlarında rastlanmaktadır⁵². Bu duvar tekniklerinin Fenikeli taş ustaları tarafından ilk olarak Sardes'te kullanıldığı ve Ephesos gibi Lydia egemenliğindeki dışa açık kentler aracılığıyla diğer bölgelere yayılmış olduğu düşünülmektedir⁵³.

Mutaf Tepe Tümülüsü'ndeki yuvarlak duvarlarda kullanılan iki uzun taş arasına kısa taşla yapılan blok dizilimi Karia'da bilinen bir uygulamadır. Özellikle sur ve teras duvarlarında kullanılan atkı taşlı dizilimde dar atkı taşlar dışa çıkıntılıdır⁵⁴. Tekekale duvarlarını R. Marchese MÖ 5-4. yüzyıla⁵⁵ A. W. McNicoll ve I. Pimouguet-Pedarros ise Hekatomnidler zamanına tarihlendirme önerilerinde bulunmuşlardır⁵⁶. Tümülüsün yuvarlak duvarlarındaki atkı taş dizilimi Alinda ve Tekekale örnekleri gibi standart değildir. Ön cephede yer alan en üst sıradaki bloklarda standart bir dizilim olmayan yalnızca iki kısa taş kullanımı söz konusudur. Bu dizilim Hekatomnidler döneminin duvar örgü biçimi olarak kabul gören atkı taşlı standart duvar örgü tekniğinin öncüleri olabilir. Yine mezar odasındaki uzun taşlar arasına yerleştirilen 0,16 m genişlikteki bloklar bu kapsamda düşünülebilir⁵⁷.

Mutaf Tepe Tümülüsü'nün söveler üzerindeki mil yuvalarından mezar odasına doğru açılan çift kanatlı kapılarından bahsetmiştik. Bu tip kapıların Lydia tümülüslerinden Selçikler ve Bekçi Tepe mezar odalarında yine mil yuvalarından hareketle varlığı kanıtlanmıştır. Bu tasarımda kapı kanatlarının köşelerine yapılan çıkıntılar mil yuvalarına oturmakta böylelikle yuvalarda hareket eden çıkıntılar kanatların rahat açılıp kapanmasını sağlamaktadır. Çift kanatlı kapıya sahip Selçikler Tümülüsü MÖ Erken 5. yüzyıla, Bekçi Tepe Tümülüsü ise MÖ 6. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmiştir⁵⁸. Aynı tasarım Karia'daki mezarlarda da görülür. Çift kanatlı kapıya sahip Karia'daki örnekler genellikle MÖ 4-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Tümülüsün güneyinde, girişin karşısındaki düzlüğün uç kısmındaki kayalık alanda çeşitli düzenlemeler yapılmıştır (fig. 21). Yapının önündeki ana kayalardan mezar girişine bakan tahrip olmuş yaklaşık 1,40 m çapındaki yarım daire formulu ana kaya üzerindeki düzenleme (fig. 22) mezar ziyaretleri için yapılmış olmalıdır. Ziyaret alanı bulunan kayanın 2 m batısındaki diğer ana kayanın güney yüzündeki raflar, nişler ve bağlama halkaları olarak kullanılmış olabilecek alanlar ölü gömme gelenekleriyle ilgili düzenlemeler olmalıdır (fig. 23). Mezar çevresindeki bu tür düzenlemeler ölü kültüne yöneliktir. Bunun benzer örnekleri Olba Akropolisi'nin güney yamacındaki MÖ

⁴⁶ Yıldırım, 2008: 48-49; Yıldırım, 2017: 137; Büyüközer, 2020:19.

⁴⁷ Ronchetta, 2016: 516; Cormack, 1997; Henry, 2009: 81-102; Hanfman, 1983; Büyüközer, 2020: 19.

⁴⁸ Tonybee, 1996: 179. Yuvarlak duvarlı tümülüslerin örneklerine Hierapolis Nekropolü'nde de rastlanmaktadır. Ancak Hierapolis Tümülüsleri daha küçük ebatlardadır.

⁴⁹ Bunlar Gökgedik Tümülüsü (Büyüközer, 2020), Mutaf Tepe ve Akçaova'da bulunan tümülüstür. Akçaova Tümülüsü, tarafımdan hazırlanmakta olan doktora tezinde yayınlanacaktır.

⁵⁰ Diler, 2011: 332.

⁵¹ Hanfman, 1972: Fig. 112; Baran, 2010: 129.

⁵² Hogart, 1908: 256-8, Fig. 68; Baran, 2010: 129.

⁵³ Ratté, 1993: 11.

⁵⁴ Alinda da *akropol* surları, Tekekale duvarları (Büyüközer, 2020: 46).

⁵⁵ Marchese, 1989: 46.

⁵⁶ Pimouguet-Pedarros, 2000: 303-305; Büyüközer, 2020: 46.

⁵⁷ Her ne kadar surlarla mezar duvarlarını karşılaştırmak ve bunlarla tarihlleme yapmak çok sağlıklı olmasa da Tümülüs duvarları Hekatomnidler dönemine verilen Tekekale ve Alinda duvarlarının erken örnekleri olabilir.

⁵⁸ Dinç, 1993: 38.

1.-MS 1.yüzyıllarda kullanılmış Nişli Alan 2'de de görölmektedir⁵⁹. Olba'da kazı çalışmaları yapılan alan; ritüel alanı olarak isimlendirilmiştir. Olba ritüel alanındaki bağlama delikleri ve nişlerin benzerlerinin Mutaf Tepe Tümülsü çevresindeki varlığı, aynı geleneğin ürünleridir. Antik ağ'da mezar sahibinin ölümlünden sonra da sayęı gördüğü hatta tanrılaştırıldığı ve bunların sonucu olarak yılın belirli günlerinde mezarlarının ziyaret edilip mezar başında seremoniler yapıldığı bilinmektedir⁶⁰. Seremoni alanı örneklerine Dağlık Kilikya Bölgesi'nde de rastlanmıştır. Dağlık Kilikya'daki alanların mezarın giriş yönünde yapılması⁶¹ Mutaf Tepe Tümülsü seremoni alanı düzenlemesiyle benzerdir. Buradaki düzenlemeler bu düşüncenin Karia'daki temsili olması açısından oldukça önemlidir.

5. SONUÇ

Alabanda *territoryumu*'nda kalan, ine Ovası ile etrafındaki Madran ve Gökbel Dağları'nda Antik Dönem'e ait pek çok kalıntılara rastlanmaktadır. Bunlardan birisi de Mutaf Tepe Tümülsü'dür. Yuvarlak *krepis* duvarıyla çevrelenen yapının dikdörtgen formu, oldukça özenli yapılmış bir *dromosu* ile kareye yakın dikdörtgen planlı bir mezar odası bulunmaktadır. Bu tip tümülsülerin sınırlarını belirleyen yuvarlak *krepis* duvarlarının, mezara anıtsal bir görünüm kazandırdığını söylemek mümkündür. Mutaf Tepe Tümülsü; dıştaki yuvarlak *krepis* duvarı, beşik çatı üst örtüsü, ölü yatakları, tavanındaki taş kiriş uygulamalarıyla Karia, Pers ve Lydia mimari geleneklerinin birlikte kullanıldığı bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Coğrafi olarak Lydia Bölgesi ile Karia Bölgesi'ni Menderes Nehri (Maiandros) ayırmakla birlikte, özellikle Lydia coğrafyasına oldukça yakın olan Akçay Vadisi'ndeki tümülsülerin Lydia unsurlarını taşıması bu yakınlığın ortaya çıkardığı etkileşimden kaynaklanmaktadır. Akçay (Harpasos) Vadisi'ndeki Harpasa tümülsüleri Madran Dağı'nın kuzey eteklerinde iken Marsyas Vadisi'ndeki Mutaf Tepe Tümülsü batı eteklerindedir. Lydia kültürünün etkilerinin İ Karia'daki Mutaf Tepe Tümülsü'nde görülmesi yine coğrafi yakınlıktan kaynaklı kültür etkileşiminin bir sonucu olduğunu düşündürmektedir.

Lydia tümülsü mimarisinde MÖ 6. yüzyılın sonları ile MÖ 5. Yüzyılın erken dönemine tarihlenen örneklerde görölen; duvarlarda uzun blokların kullanılması bunların alt bloklarda daha yüksek olması, kapı sövelerine gelen yerlere "L" şeklinde dönüş yaparak bağ oluşturan blokların kullanılması, mezar odalarındaki çift kanatlı kapılar ve beşik çatı üst örtü sistemi Mutaf Tepe Tümülsü'nde tespit ettiğimiz ortak özelliklerdir. Ayrıca Mutaf Tepe Tümülsü'nün MÖ Erken 5. yüzyıla tarihlendirilen Uşak-Selçikler T1 ve Harpasa Asarlık Tepe tümülsülerinin beşik çatı üst örtüsü ve çift kanatlı kapısı ile yakın benzerlikleri vardır. Tespit edilen mimari detaylar bütün olarak değerlendirildiğinde, Mutaf Tepe Tümülsü'nün MÖ 6. yüzyılın sonları ile MÖ 5. Yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabileceği düşünölmektedir.

FIGÜRLERİN LİSTESİ

- Figür 1. Mutaf Tepe Tümülsü'nün Konumu (Kaynak: Google Earth)
Figür 2. Tümülsü yuvarlak dış duvarları
Figür 3. Doğudaki beş sıra *in situ* duvar
Figür 4. Mutaf Tepe Tümülsü Planı, görünüş, kapı profili
Figür 5. Dromosun doğu duvarında kullanılan "L" kesilmiş tek parça uzun bloklar
Figür 6. Dromosun batı duvarındaki "L" kesilmiş bloklar
Figür 7. Mezar odası geçişindeki mil yuvaları ve doğu sövedeki profil
Figür 8. Mezar Odası girişindeki "L" şekilli bloklar ve doğu söve üzerindeki profil
Figür 9. Milas Ortaokul mezarın çift kanatlı kapı ve millerinin izimi (Akarca, 1952: fig. LXXVII)
Figür 10. Kuzey duvardaki lahit, batı ölü yatağı ve korkulukları ile kuzey duvar blokları
Figür 11. Doğu duvardaki niş ya da levha yeri
Figür 12. Çapraz kesim uygulanan dikine blok
Figür 13. Mezar odasının duvar örgü sistemi
Figür 14. Batı duvardaki ölü yatağı ve korkuluk geçme yerleri
Figür 15. Mezar odasının taş kirişleri
Figür 16. Tümülsü ön cephe görünüm
Figür 17. Beşik atı üst örtü
Figür 18. Beşik çatıyı oluşturan taşların çapraz kesim birleşme yerleri
Figür 19. Beşik çatının sonlandığı yer, kuzeyden bakış
Figür 20. Uşak Selçikler tümülsüleri beşik çatı üst örtü (Din, 1993: Fig. 294'den)

⁵⁹ Akçay, 2016: 153.

⁶⁰ Leonard, 1953: 380; Söğüt, 2006: 50-52.

⁶¹ Söğüt, 2006: 50-52.

Figür 21. Tümülüs çevresindeki düzenlemeler

Figür 22. Mezar girişindeki seremoni alanı

Figür 23. Adak nişleri ve bağlama halkaları olan ana kaya

ANTİK KAYNAKLAR

Herodotos, Herodot Tarihi (Çev. M. Ökmen), İstanbul, 1991.

MODERN KAYNAKLAR

Akarca, A. (1952). "Mylasa'da Hellenistik Bir Mezar" *Bellekten* 16, 367-405.

Akarca, A. (1971). "Beçin", *Bellekten* 137, 1-37.

Akbyıkoğlu, K. (1995). "1994 Yılı İkiztepe Tümülüsü Kazısı", *MKKS* 6, 163-176.

Akçay, T. (2016). *Olba'da Ölü Kültü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi

Atik, N. ve Koçel, Z. (2004). "Çine ve Nazilli (Aydın) ilçeleri Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri 2000-2003", *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi* 2, 41-66.

Baran, A. (2010). *Hekatomnidler Öncesinde Karia Mimarisi*, Ankara, 2010.

Büyüközer, A. (2020). "Stratonikeia Territoriyumundan Elit Mezarları", *Arkhaia Anatolika Dergisi*.

Cormack, S. (1997). "Funerary Monuments and Mortuary Practice in Roman Asia Minor", *The Early Roman Empire in the East*, (Ed. E. Alcock) Oxford.

Çörtük, U. (2007). "Kuzey Karia Akçay (Harpasos) Vadisi Mezar Mimarisi Hakkında Bir Araştırma", *A.Ü. Arkeoloji Bölümü Dergisi*, 37-60.

Diler, A. (1998). "İç Karia Yüzey Araştırması 1996", *ASTXV- II*, Ankara, 1998, 409-425.

Diler, A. – Özer B. – Bulut, H. – Gümüş, Ş. (2011b). "PEDASA, 2010" *KST 33-IV*, 67-194.

Diñç, R. (1993). *Lydia Tümülüsleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi

Edhem Bey, H. (1906). "Fouilles D'Alabanda En Carie", *CRAI*, 422-431.

Fellows, C. (1852), *Travels and Researches in Asia Minor, More Particular in the Province of Lycia*, London.

Gümüş, Ş. (2013). *Pedasa Leleg Tümülüsleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Adnan Menderes Üniversitesi

Hanfmann, G. M. A. (1972). *Letters From Sardis*, Cambridge.

Henry, O. (2009). *Tombes De Carie/Architecture Funéraire Et Culture Carienne VI-II S. AV. J.- C*, Presses Universitaires De Rennes, Rennes.

Henry, O. (2005). *Tombes De Carie–Tombes Cariennes Contribution De La Archetecture Funeriere A L Histoire De La Carie Aux Perodes Classique Et Hellenistique*. (These De Doctorat), *Universite Michael De Montaigne, Bordeaux-3*, Histoire, Civilisation, Archeologie Et Art Mondes Anciens, Bordeaux.

Henry, O. (2010). "Labraunda Nekropolü", (Editör: Amelie Edgü), *Mylasa/Çomakdağ, Güney Ege Bölgesindeki Arkeoloji, Tarihi ve Kırsal Mimari*, Mas Matbaacılık, İstanbul, 71-128.

Henry, O. (2016). Marking Karian Soil. Lydian Tumuli in Karia, Sixth to Fourth Century BC. In *Tumulus as Sema*, De Gruyter, 429-444.

Hogart, D. G. (1908). *British Museum, Excavations at Ephesos, The Archaic Artemisia*, London.

İzmirli, U. (1975). "Uşak Selçukler Tümülüsleri", *TAD* 22, 41-69.

Karlsson, L. (2010). "Labraunda 2009 A Preliminary Report on the Swedish Excavations with Contributions by O. Henry and J.Bild" *Opuscula* 3, 61-104.

Kızıl, A. (1999). *Karia Bölgesi Roma Dönemi Anıt Mezarları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi.

Kızıl, A. (2009). "1990-2005 Yılları Arasında Mylasa'da Kurtarma Kazıları Yapılan Mezarlar ve Buluntular Üzerinde Genel Bir Değerlendirme", (Ed: Rumscheid), *Die Karer Und Die Anderen, Internationales Kolloquium an der Freien Universitat Berlin 13. Bis 15. Oktober 2005*, Bonn, 497-367.

Kızıl, A. (1996). "Beçin Hellenistik Dönem Oda Mezarı" *MKKS6*, 255-271.

Kızıl, A. (2012). Stratonikeia'dan Lagina'ya Ahmet Adil Tirpan Armağanı (Ed: B. Söğüt), Tuzabat Mezarı, Ege Yayınları, İstanbul.

Lebas, Ph. ve Reinach, S. (1888), *Voyage archeologique en Grece et en Asie Mineure*, Paris.

Leonard, H. (1953). *Helen-Latin Eski Çağ Bilgisi II*, (Çev. R. Balaban), Mersin.

Marchese, R. T. (1989). *The Historical Archeology of Northern Caria*, Oxford.

Marchese, R. T. "Ancient Remains in Caria: The Watchtower at Arpas", *Anatolian Studies* 42, 47-51.

McNicoll, A. - Milner N. P. (1997). *Hellenistic Fortifications*, Oxford University Press.

- McLauchlin B. (1985). *Lydian Graves and Burial Customs*, Doctoral disartation, University of California, Berkeley.
- Mellink, M. (1991). "The Native Kingdom of Anatolia: Caria", *CAH III/2*, 661-664.
- Nayır, K. (1982). "Alibeyli Tümülüsleri Kurtarma Kazısı 1981" *KST*, 199 -206.
- Newton, C. T. (1865). *Travels and Discoveries in the Levant*, London.
- Nylander, C. (1965). "Old Persian and Greek Stone Cutting and Chronology of Achaemenid Monuments: Achemenid Problems I", *AJA* 69 (1), 49-55.
- Nylander, C. (1970). *Ionians in Pasargadae: Studies in old Persian architecture*, Acta Universitatis, Upsaliensis.
- Paton, W.R. (1900). "Sites in E.Carria And S.Lydia", *JHS* 20, 66-67.
- Paton, W.R. – Myres, J.L. (1896). "Karian Sites And Inscriptions" *JHS* 16, 1896, 188-236.
- Peschlow, A. (1996). *Der Latmos*, Mainz am Rhein, Philipp von Zabern.
- Ratté, C. (1993). Lydian contributions to archaic East Greek architecture. *des Courtils J. et J.-Ch. Moretti (éd.), Les grands ateliers d'architecture dans le monde égéen du VIème siècle av. J.-C*, 1-12.
- Ronchetta, D. (2016). "The Significance of the Tumulus Burial among the Funeral Buildings of Hierapolis of Phrighia" (Eds. O. Henry – U. Kelp). *Tumulus as Sema: Space, Politics, Culture and Religion in the First Millenium BC*, Berlin, 513-587.
- Stronach, D. (2013). "Cyrus and Pasargadae", (Ed: Touraj Daryae), *Cyrus the Great An Ancient Iranian King, Afshar publishing*, Santa Monica, 53-72.
- Söğüt, B. (2006). *Dağlık Klıkya Bölgesindeki Çokgen Taş Duvarlı Mezarlar*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Tezcan, B. (1979). "Uşak İkiztepe Kazısı", VIII. Türk Tarih Kongresi, 391-397.
- Tonybee, J. M. (1976). *Death and burial in the Roman world*, JHU Press.
- Varkıvaç, B. (1995). "Das Heroon Von Mezargedigi in der Nahe von Kaunos", *Lykia* 2, 99-111.
- Yıldırım, Ş. (2008). *Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*, Ankara.
- Yıldırım, Ş. (2017). "Paphlagonia'da Bir Tholos Mezar: Kayı Köyü Tümülüsü", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 155, 127-142.
- Whicherley, R.E. (1993). *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1993.

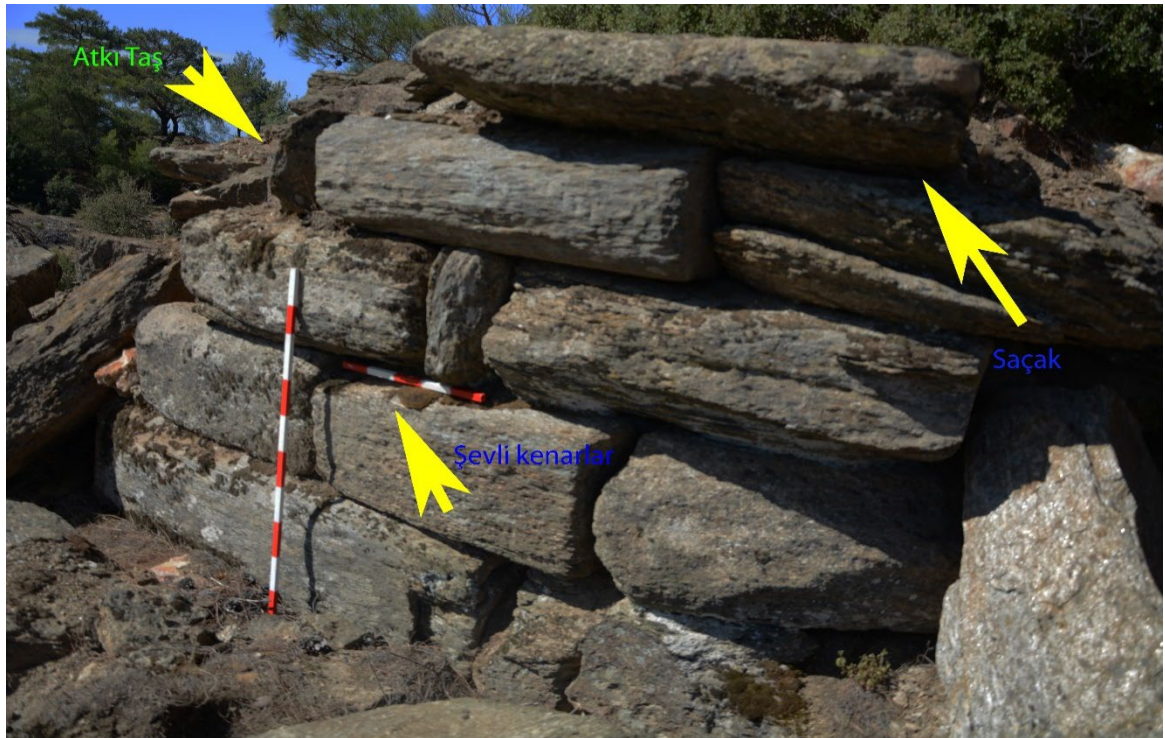
FIGÜRLER

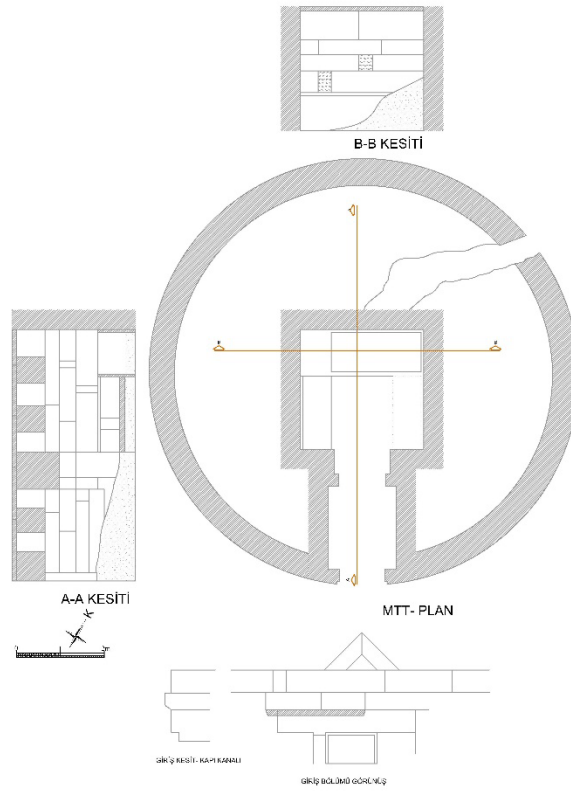
Figür 1. Mutaf Tepe Tümülüsü'nün Konumu

Figür 2. Tümülüs'ün yuvarlak dış duvarları

Figür 3. Doğudaki beş sıra in situ duvar

Figür 4. Mutaf Tepe Tümülüs Planı, görünüş, kapı profili

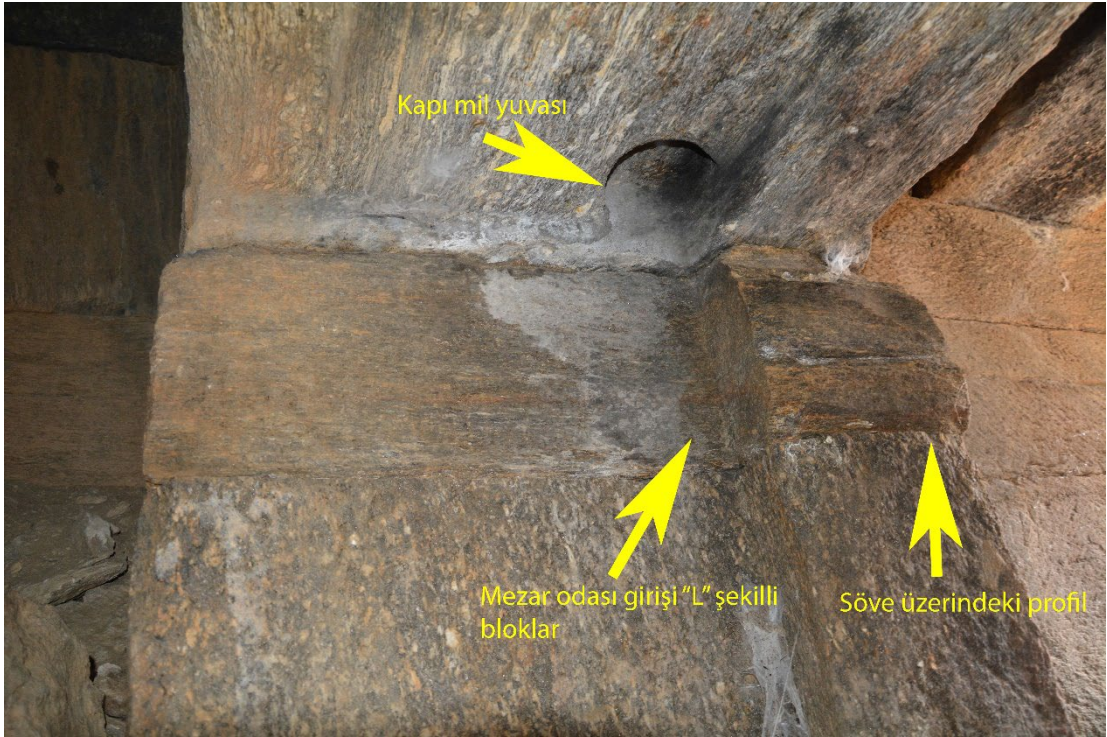
Figür 5. Dromosun doğu duvarında kullanılan "L" kesilmiş tek parça uzun bloklar

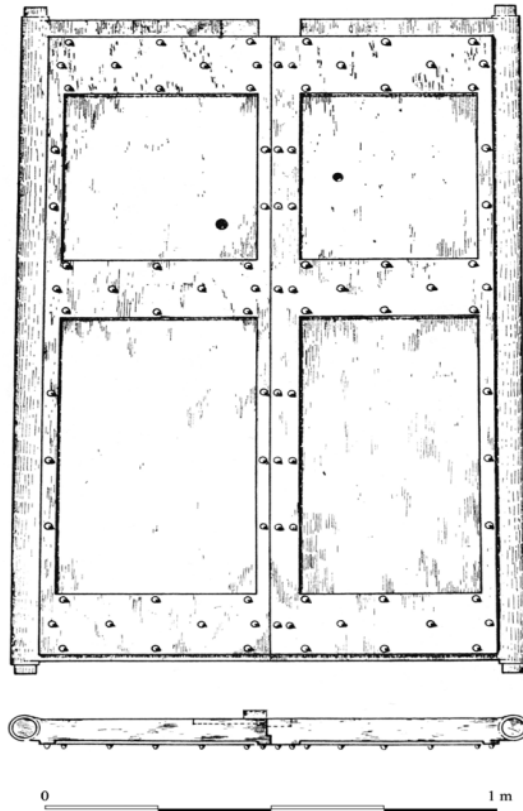
Figür 6. Dromosun batı duvarındaki "L" kesilmiş bloklar

Figür 7. Mezar odası geçişindeki mil yuvaları ve doğu sövedeki profil

Figür 8. Mezar Odası girişindeki "L" şekilli bloklar ve söve üzerindeki profil

Figür 9. Milas Ortaokul avlusundaki mezarın çift kanatlı kapı ve millerinin çizimi (Akarca, 1952: Lev. LXXVII'den)

Figür 10. Mezar Odası kuzey duvardaki lahit, batı ölü yatağı ve korkulukları ile kuzey duvar blokları

Figür 11. Doğu duvardaki niş ya da levha yeri

Figür 12. Çapraz kesim uygulanan dikine blok

Figür 13. Mezar odasının duvar örgü sistemi

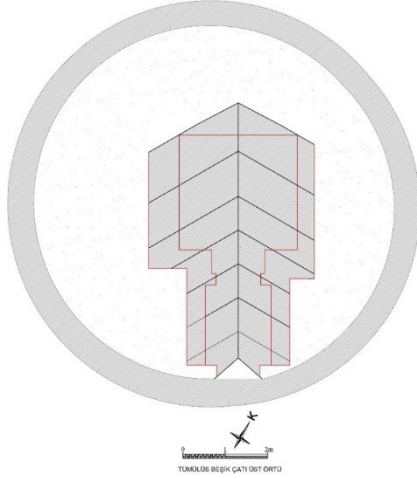
Figür 14. Batı Duvardaki ölü yatağı ve korkuluk geçme yerleri

Figür 15. Mezar odasının taş kirişleri

Figür 16. Tümüls ön cephe görünüm

Figür 17. Beşik çatı üst örtü

Figür 18. Beşik çatıyı oluşturan taşların çapraz kesim birleşme yerleri

Figür 19. Beşik Çatının sonlandığı yer, kuzeyden bakış

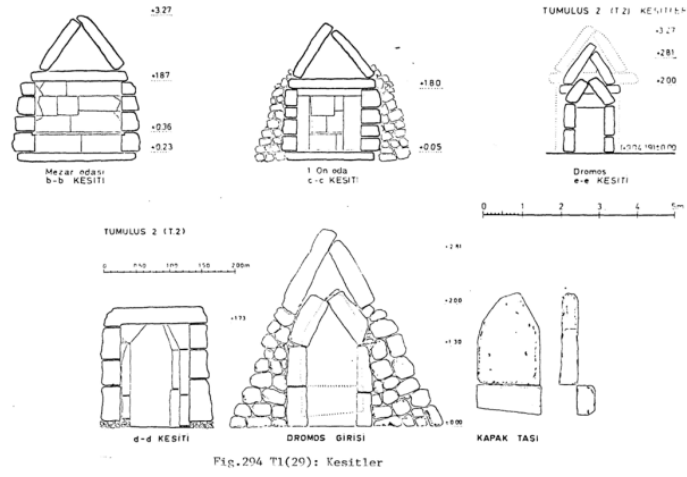
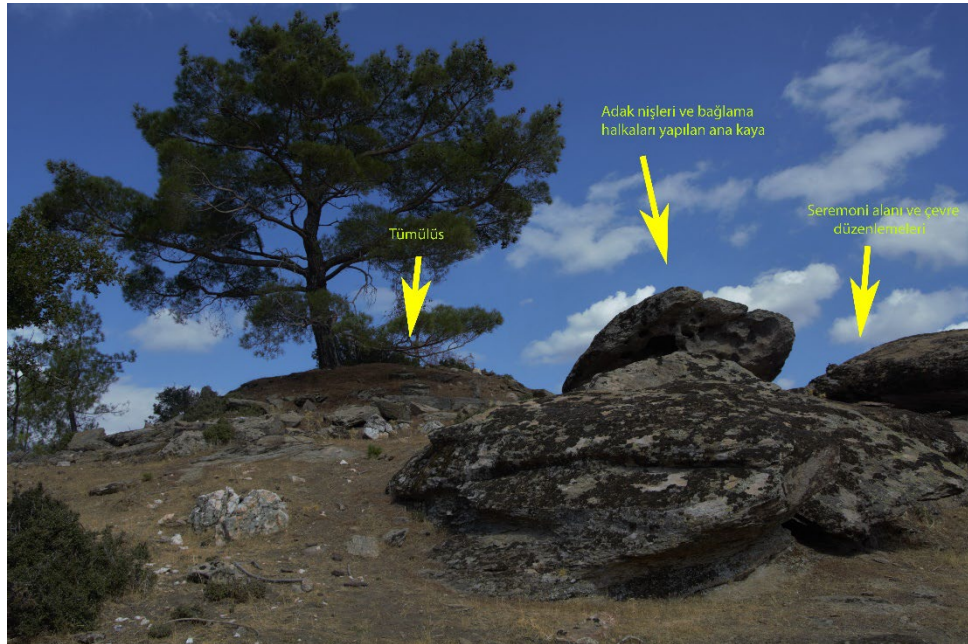

Fig.294 T1(20): Kesitler

Figür 20. Uşak Selçuk Tümlüsleri beşik çatı üst örtüleri (Dinç, 1993: Fig. 294'den)

Figür 21. Tümlüs Çevresindeki Düzenlemeler

Figür 22. Mezar girişindeki seremoni alanı

Figür 23. Adak nişleri ve bağlama halkaları olan ana kaya